

Asia: VN/13615/2019

Liikenne- ja viestintäministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta liikenneturvallisuusstrategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lapsiasiavaltuutetun lausunto on kokonaisuudessaan luettavissa www.lapsiasia.fi/lausunnot. Verkkosivulla olevassa lausunnossa on nähtävissä myös sen sisältämät lähdeviittaukset.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Liikenneturvallisuusstrategian luonnoksessa on paljon tervetulleita toimenpide-ehdotuksia. Seuranta- ja päivityssuunnitelma luo edellytykset toimenpiteiden te-hokkaaseen toteuttamiseen ja siten nollavision saavuttamiseen.
- Liikenneturvallisuusstrategiaan olisi tarpeen lisätä konkreettisia toimenpide-ehdotuksia, jotka liittyvät suoraan esimerkiksi nuorten kuljettajien onnettomuuksien ehkäisyyn ja lasten hukkumisen ehkäisyyn.
- Liikennestrategian valmistelussa sekä muussa liikennettä koskevassa suunnittelussa ja päätöksenteossa on kuultava lasten ja nuorten mielipiteitä ja otettava huomioon lapsen edun ensisijaisuuden periaate. Liikennestrategian valmisteluun tulisi sisällyttää kattava lapsivaikutusten arviointi.
- Lapsen oikeus leikkiin vaarantuu erityisesti monissa kaupunkiympäristöissä. Asuntojen, kaupallisten keskusten ja liikennejärjestelyjen suunnittelu ja tiheys yhdistettynä meluun, saasteeseen ja muihin vaaroihin voivat luoda pikkulapsille vaarallisen ympäristön.
- Lapsiystävällisten kaupunki- ja maaseutuympäristöjen aikaansaamisessa ovat tärkeässä osassa sellaiset tiiliikennetoimenpiteet, joilla varmistetaan lasten oikeus leikkiä ja liikkua turvallisesti paikallisyhteisöissään. Näitä ovat muun muassa nopeusrajoitukset, suojatiet koulujen lähellä, liikennevalot ja muut nopeuksia hillitsevät toimenpiteet. Toimenpiteet tulisi kirjata myös liikenneturvallisuusstrategiaan.

Yleisesti luonnoksesta liikenneturvallisuusstrategiaksi

Liikenneturvallisuusstrategian ”nollavisio” eli se, ettei kenenkään tarvitse liikennemuodosta riippumatta kuolla tai loukkaantua vakavasti liikenteessä vuoteen 2050 mennessä, on kannattava tavoite. Lasten ja nuorten turvallisuuden näkökulmasta tavoite on erittäin tärkeä: strategialuonnoksesta käy ilmi, että tieliikennekuolemat ovat lasten ja nuorten yleisin kuolinsyy ja lisäksi alle 15-vuotiailla hukkumiset ovat toiseksi yleisin tapaturmainen kuolinsyy (s. 47).

Strategialuonnoksen toimenpiteissä (nro:t 24-30, s. 53 sekä nro:t 36-37, s. 54-55) on kiitettävästi huomioitu liikennekasvatuksen merkitys lasten ja nuorten turvallisuudelle liikenteessä. Liikennekasvatuksen merkitys korostuu erityisesti nykytilanteessa, kun covid-19-pandemia on asettanut haasteita myös sen toteuttamiselle ja toisaalta lisännyt painetta kulkea koulumatkat kävellen tai pyöräillen. Nollavision saavuttamisen kannalta on myös tärkeää, että strategian seuranta- ja päivityssuunnitelma on selkeä (s. 68-69). On myönteistä, että strategiassa pyritään kattavasti huomioimaan erilaiset ja muuttuvat haasteet liikenteessä sekä erilaiset liikkumismuodot, muun muassa pyöräilyn ohelle tullut muu mikroliikkuminen (s. 56 ja 75). Lisäksi, koska pyöräilijöiden kuolemat ovat strategialuonnoksessa todetusti (s. 9) kasvaneet edellisvuosiin verrattuna, on tervetullutta, että strategisin toimenpitein pyritään puuttumaan lasten turvalliseen kuljettamiseen ja turvavarusteiden käyttöön pyöräilläessä (nro 46, s. 57).

On valitettavaa, että nuoret kuljettajat ovat ikääntyneiden tavoin yllidustettuina tieliikenteen onnettomuustilastoissa (s. 11). Strategialuonnoksessa tuodaan myös esiin WHO:n vuonna 2018 julkaisema tieliikenneturvallisuutta koskeva maailmanlaajuinen tilan-neraportti, jossa korostetaan, että ”liikenneonnettomuudet ovat 5–29-vuotiaiden yleisin kuolinsyy ja tarvitaan radikaaleja toimenpiteitä, jotta toimiviksi todistetut toimenpiteet otetaan käyttöön tavoitteiden saavuttamiseksi” (s. 39). Strategialuonnoksesta ei löydy viittausta parhaillaan valmisteilla olevaan ajokorttilain muutoshankkeeseen, jonka tavoitteena on erityisesti nuorten liikenneturvallisuuden edistäminen. Muutoshankkeen arviomuistiossa strategia sen sijaan on mainittu. Arviomuistiossa on useita ehdotuksia nuorten liikenneturvallisuutta parantaviksi lakimuutoksiksi, joten strategiassakin olisi hyvä mainita jo selkeästi nämä valmistelutoimenpiteet. Ylipäätään erilaisten, strategiassa lueteltujen toimenpideohjelmien, päätösten ja suunnitelmien (4. kohta) ja niissä lueteltujen toimenpiteiden pirstaloituneisuus tekee kokonaisuudesta ja vastuutahoista hieman vaikeasti hahmotettavan. Jo voimassa olevien ja päätettyjen suunnitelmien (tms.) mukaisten toimenpiteiden toteaminen niiden strategian toimenpiteiden yhteydessä, joihin ne liittyvät tai joilla osittain jo toteutetaan strategiaa, voisi selkeyttää kokonais kuvaa.

Lapsiasiavaltuutettu kiinnittää huomiota lasten uimataidon merkitykseen lasten hukkumisonnettomuuksien ehkäisyssä. Lapsiasiavaltuutettu on seurannut huolestuneena covid-19-pandemian vaikutuksia lasten uimaopetuksen saatavuuteen ja siinä esiintyvien puutteiden myötä oletettavasti uimataitoihin. Lasten puutteellinen uimataito on yksi keskeinen syy lasten hukkumiskuolemiin. Suomen Uimaopetus- ja Hengenpelastusliiton mukaan joka neljäs 12-vuotias

suomalaislapsi on uimataidoton. On hyvä, että strategiassa viitataan selkeästi Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn tavoiteohjelmaan vuosille 2021–2030 (s. 34-35), jolla pyritään eri toimenpitein vaikuttamaan muun muassa lasten ja nuorten hukkumiskuoolemiin. Tavoiteohjelman (s. 138) mukaan "[u]imataito on tärkeä turvallisuutta läpi elämän edistävä keino, joka antaa paremmat edellytykset selvitä hengissä veden varaan jouduttaessa". Olisi perusteltua, että myös liikenneturvallisuusstrategian vesiliikenteen parantamiseen tähtäävissä toimenpiteissä huomioitaisiin nimenomaisesti lasten ja nuorten hukkumisonnettomuuksien ehkäiseminen. Hukkumiset ovat alle 15-vuotiailla toiseksi yleisin tapaturmainen kuolinsyy (s. 47), ja heikko uimataito, kelluntapukineiden käyttämättä jättäminen ja lasten valvomatta jättäminen, jotka strategialuonnoksessakin todetaan (s. 17), kasvattavat hukkumisriskiä vesiliikenteessä.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus: lapsen edun ensisijaisuus, oikeus tulla kuul-luksi, oikeus parhaaseen mahdolliseen terveyteen sekä oikeus vapaa-aikaan

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (jäljempänä LOS) 3.1 artikla edellyttää lapsen edun huomioimista ensisijaisena kaikissa lapsia koskevissa toimissa, ja 3.2 artikla sitouttaa sopimusvaltiot takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon. Lapsen edun ensisijaisuuden periaate edellyttää kaikissa lasta koskevissa toimissa aktiivisia toimenpiteitä lasten oikeuksien suojelemiseksi ja heidän henkiinjäämisensä, kasvunsa ja hyvinvointinsa edistämiseksi. YK:n lapsen oikeuksien komitea (jäljempänä komitea) on erikseen korostanut liikenteeseen liittyvien toimien olevan sellaisia, jotka vaikuttavat lapsiin epäsuorasti, ja jota koskevassa suunnittelussa ja päätöksenteossa on huomioitava lapsen edun periaate. Lapsen edun ensisijaisuuden varmistaminen edellyttää kattavaa lapsivaikutusten arviointia, joka olisi tärkeää sisällyttää myös liikennestrategian valmisteluun.

Lapsen oikeus terveyteen turvataan LOS 24 artiklassa. Artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat, että lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Oikeus parhaaseen mahdolliseen terveyteen edellyttää sopimusvaltioilta muun ohella asianmukaisia toimia sen varmistamiseksi, että vanhemmat ja lapset saavat tietoa ja opetusta ja että heitä tuetaan käyttämään saamiaan perustietoja muun muassa onnettomuuksien ehkäisystä (LOS 24.2, kohta e). Lisäksi sopimusvaltioiden tulee kehittää ehkäisevää terveydenhuoltoa, vanhempainohjausta sekä perhekasvatusta ja -palveluja (LOS 24.2, kohta f). Komitean mukaan ehkäisevässä ja terveyttä edistävässä terveydenhuollossa tulisi puuttua tärkeimpiin terveyshaasteisiin, jotka koskettavat yhteisön lapsia ja koko maan väestöä. Näihin haasteisiin kuuluvat muun muassa onnetto-muudet, väkivalta, päihteiden väärinkäyttö sekä psykososiaaliset ja mielenterveydelliset on-gelmat.

Komitea on todennut seuraavasti: "Lasten loukkaantumisista aiheutuvan rasitteen vähentäminen edellyttää strategioita ja toimenpiteitä hukkumisten, palovammojen ja muiden onnettomuuksien vähentämiseksi. Tällaisten strategioiden ja toimenpiteiden tulisi sisältää seuraavia keinoja: lainsäädäntö ja sen täytäntöönpano, tuotteiden ja ympäristön muuttaminen, tukea tarjoavat kotikäynnit ja turvaominaisuuksien edistäminen, koulutus, taitojen kehittäminen ja käyttäytymisen muuttaminen, yhteisöperustaiset hankkeet sekä ensihoito, akuutti hoito ja kuntoutus.

Tieliikenneonnettomuuksien vähentämissyrkimyksiin tulisi kuulua lakien säätäminen turvavöiden ja muiden turvalaitteiden käytöstä, sen varmistaminen, että lapsilla on pääsy turvalliseen kuljetukseen, ja lasten ottaminen asianmukaisesti huomioon teiden ja liikenteenvalvonnan suunnittelussa. Tässä asiassa asianmukaisen teollisuudenalan ja tiedotusvälineiden tuki on välttämätöntä.”

LOS 12 artikla takaa lapsille oikeuden ilmaista mielipiteensä itseään koskevissa asioissa ja oikeuden saada mielipiteensä huomioonotetuksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että lapsille ja nuorille tulisi taata oikeus tulla kuulluksi ja ilmaista näkemyksensä myös liikennestrategian valmistelussa sekä konkreettisemmin liikennesuunnittelun ja sen turvallisuuden parantamisen yhteydessä. Liikennestrategian hankeasiakirjoista käy ilmi, että nuorten edustajia on kuultu edellä mainitun ajokorttilain muutosehdotuksista, mutta laajemmin ei lapsia ja nuoria ilmeisesti ole otettu mukaan valmisteluun, vaikka liikennestrategian mukaiset toimenpiteet tulevat monin tavoin vaikuttamaan lasten ja nuorten arkeen sekä suoraan että välillisesti. Lapset ja nuoret ovat aktiivisia toimijoita liikenteessä jo hyvin pienestä alkaen, alkuun aikuisten seurassa ja myöhemmin itsenäisesti.

Turvallinen liikkuminen liikenteessä eri tavoin on tärkeä edellytys muun muassa lapsen koulunkäynnille ja vapaa-ajan toiminnalle. Lapsella on LOS 31 artiklan 1 kohdan mukaan oikeus lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin. Saman artiklan 2 kohta edellyttää, että sopimusvaltiot kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin. Komitea on huomauttanut, etteivät sopimusvaltiot ole suuremmin kiinnittäneet huomiota LOS 31 artiklan määräyksiin ja pitänyt valitettavana, että lapsen oikeus leikkiin vaa-rantuu erityisesti monissa kaupunkiympäristöissä, joissa asuntojen, kaupallisten keskusten ja liikennejärjestelyjen suunnittelu ja tiheys yhdistettynä meluun, saasteeseen ja muihin vaaroihin luovat pikkulapsille vaarallisen ympäristön. Kaupunkien, vapaa-ajan ja leikkimahdollisuuksien suunnittelussa tulisi ottaa huomioon lasten oikeus ilmaista näkemyksensä hyödyntäen asian-mukaisia kuulemisia.

Komitea on lisäksi ottanut kantaa siihen, minkälaisilla puitteilla varmistetaan lapsen LOS 31 artiklan mukaisten oikeuksien toteutuminen. Valtioiden tulisi turvata lapsen vapaa-aikaan liittyvien oikeuksien toteuttamista esimerkiksi huolehtimalla lasten pääsystä ympäristöön, jossa on vain siinä määrin liikennettä ja muita fyysisiä vaaroja, jotta lapset voivat liikkua vapaasti ja turvallisesti lähinaapurustossaan. Lapsen oikeus leikkiin ja vapaa-aikaan tulee ymmärtää turvallisena liikkumisena kodin ja leikki- ja harrastuspaikkoihin välillä sekä vapaana ja turvallisena oleskeluna ja liikkumisena omassa elinpiirissään. Myös itsenäinen liikkuminen, ilman aikuisten valvontaa, tulee mahdollistaa lapsen kehitystaso huomioon ottaen. Jotta lapset voivat nauttia heille 31 artiklassa turvatuista oikeuksista, tulisi kuntasuunnittelussa laajemminkin punnita lapsiin kohdistuvia vaikutuksia, ja etusija tulisi antaa lapsen hyvinvointia edistävien ympäristöjen luo-miselle. Lapsiystävällisten kaupunki- ja maaseutu-ympäristöjen aikaansaamisessa ovat tärkeässä osassa sellaiset tieliikennetoimenpiteet, joilla varmistetaan lasten oikeus leikkiä turvallisesti paikallisyhteisöissään: nopeusrajoitukset, suojatiet koulujen lähellä, liikennevalot ja muut nopeuksia hillitsevät toimenpiteet. Tällaisia nimenomaisia toimenpiteitä liikennestrategialuonnoksesta ei tällä hetkellä löydy.

Helander Merike

Lapsiasiavaltuutetun toimisto - Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen,
lakimies Sonja Vahtera, viestintäasiantuntija Annaleena Aira ja lakimies
Merike Helander